

Pravljice, miti in legende mojega kraja
Gradivo za likovni natečaj za osnovnošolce 2024/2025
Ob razstavi Barok v Sloveniji

Za osnovnošolce od 1. do 9. razreda
- v šoli ali doma

Likovni natečaj “Pravljice, miti in legende mojega kraja” v šolskem letu 2024/2025

Kako se lotiti priprave likovnega izdelka za natečaj?

Razmislite, ali imate v svojem kraju kulturno zapuščino iz časa baroka ali drugega obdobja. Ali morda upodablja ali je povezana s kakšno zanimivo zgodbo ali legendo? Raziščite kulturno dediščino svojega območja ter izbrane pravljice, mite in legende likovno predstavite na svoj način.

Priporočamo, da v naslovu ali spremljevalnem opisu zapišete, za katero zgodbo oziroma legendo gre, da bosta motiv in vsebina bolj razumljiva.

Upodobitve so lahko poljubnega formata, uporabite lahko katerokoli likovno tehniko ali pa tehnike po želji med seboj kombinirate. Upodobitve - najsi gre za sliko, risbo, strip, kiparski izdelek ... - naj bodo pripovedne in naj privabljajo z zanimivo rabo likovnih sredstev.

Likovni natečaj pripravljamo ob veliki pregledni razstavi “Barok v Sloveniji”, ki bo na ogled od 9. aprila 2025 dalje.

Želimo si, da bi vam predstavljene baročne umetnine iz galerijske zbirke na naslednjih straneh služile za navdih in vas spodbudile k raziskovanju zgodovine in umetnosti v vašem kraju ali okolici.

Izdelke pošljite do vključno 16. maja 2025.

Veselimo se vaših likovnih rešitev!

Kaj je barok?

Barok je izraz, s katerim označujemo umetnostnozgodovinski slog 17. in prve polovice 18. stoletja.

Izraz barok (portug. 'barroco' – biser nepravilne oblike) opisuje nepravilne, nenavadne oblike in muhaste koncepte.

Beseda »barok« je sprva označevala manjvredno umetnost, kasneje pa se je izraz uveljavil za zahodnoevropsko slogovno smer.

Barok se je uveljavil skoraj sočasno v vseh umetnostnih zvrsteh po vsej Evropi in je zadnji veliki evropski umetnostni slog. Zanj je značilno povezovanje likovnih zvrsti (arhitekture, slikarstva, kiparstva) in njihovo združevanje v celostne umetnine.

Čeprav so se po Evropi uveljavile številne slogovne raznolikosti, so za umetnost baroka značilne tudi posamezne prepoznavne skupne lastnosti:

- smisel za teatralnost, razkošje in izdatno okrašenost
- razgibanost, slikovitost oblik,
- močne, izrazite barve,
- želja po monumentalnosti,
- zabrisovanje meje med resničnostjo in domišljijo,
- poudarjanje volumnov,
- vtis primikanja in odmikanja, ukrivljena in poševna polja ter raznovrstne krivulje,
- vzbujanje in krepitev verskih čustev.

Barok na Slovenskem

Po kulturnem zatišju v 16. stoletju, ko so naše dežele pretresali turški vpadi, reformacija (spomnimo se Primoža Trubarja in prvih slovenskih knjig l. 1550) in kmečki upori, se je naročništvo začelo postopoma prebujati.

Obdobje zrelega baroka pomeni drugi vrhunec umetnosti na Slovenskem po obdobju gotike, saj je ob naklonjenih cerkvenih in plemiških naročnikih umetniško ustvarjanje cvetelo v stabilnem političnem okolju in v ugodnih gospodarskih razmerah.

Na naslednjih straneh predstavljamo izbrane baročne umetnine iz stalne zbirke Narodne galerije.

Pred nami se odvija silovit spopad, ki predstavlja zmago dobrega nad zlim. V ospredju se vitez Jurij na belem konju bojuje s strašnim zmajem. Rešuje nekoliko odmaknjeno kraljično, ki kleči in prestrašeno moli.

Sliko obdaja lesen oltar, ki je pozlačen z zlatimi lističi. Takšni zlati oltarji so značilni za 17. stoletje.

Sv. Jurij je še danes zelo priljubljen svetnik, zato je velikokrat upodobljen. Je zavetnik številnih cerkva in mest, med drugim tudi Ljubljane, po njem pa so poimenovani številni kraji po Sloveniji in drugod.

Svetniške legende so polne zanimivih prigod, poguma in težkih preizkušenj. Poleg sv. Jurija je eden najbolj znanih svetnikov pri nas tudi sv. Florijan. Najdemo ga na mnogih gasilskih domovih, saj je zavetnik gasilcev in nas varuje pred ognjem in požari.

Zato je vedno upodobljen s čebričkom, iz katerega lahko včasih angel ali pa kar svetnik sam zliva vodo na gorečo stavbo.

V likovni umetnosti predmet, rastlino ali žival, po kateri prepoznamo upodobljeno osebo, imenujemo atribut.

Na sliki je Prometej, v grški mitologiji stvaritelj ljudi, ki prestaja strašno kazen. Priklenjen je na skalo, Zevs pa je nadenj poslal svojo kraljevsko ptico - orla - da mu vsak dan znova izkljuva jetra.

Vrhovni bog je namreč smrtnikom prepovedal uporabo ognja, Prometej pa je prepoved prezrl in ga prinesel ljudem, da bi jim bilo življenje lažje. Za kazen je moral trpeti peklenške muke, kar ponazarjajo ognjeni zublji za njim.

Prometejevo telo je izrazito osvetljeno, ozadje pa potopljeno v temo. Svetlo-temna nasprotja so baročnim slikam dodala dramatičnost in hkrati poudarila oblost teles. Takšen oblikovni prijem imenujemo "chiaroscuro", kar v italijanščini pomeni svetlo-temno.

Možje za dolgo leseno mizo kartajo, popivajo in se nasploh prekomerno vdajajo nezdravim razvadam. Se lahko to veselo druženje tudi slabo konča? Slikar nam to prikrito sporoča z izbranimi podrobnostmi: velikim čebrom vina in pletenko, s staro kvartopirsko igro, ki se imenuje “past”, s kosom tobaka na mizi (ki se hitro vname in dogori) in s karto s prekrižanima sabljama, ki nam jo kaže možakar na desni.

Igralec na robu omizja je izpostavljen tudi drugače, ne samo s karto, ki nam jo kaže; edini nam namreč zre v oči. To je bržkone slikarjev avtoportret - naslikal je torej samega sebe, le da je svoj čopič zamenjal s pipo. Vseeno si ga lahko predstavljamo, kako grizlja držalo svojega čopiča, kot tudi vi kdaj grizete svoj svinčnik, kajne 😊?

Razburkano morje premetava ladje sem ter tja, nekatere so se že razletele ob čerih. Na desni spodaj se dva mornarja držita jambora potapljajoče se ladje in se skušata obdržati nad vodno gladino.

Morda pa se nevihta vendarle kmalu poleže? Oblaki se razgrinjajo, za njimi se odpira svetlo modro nebo, po katerem letijo ptice ... še je upanje na rešitev!

Tudi naša čustva so kdaj kakor besneča nevihta ali viharo morje, življenje pa nas včasih premetava kakor čolne na valovih, se strinjate?

Morske krajine imenujemo tudi marine, slikarje, ki so jih ustvarili, pa marinisti.

Tihožitja so slike, na katerih so naslikani tihi, negibni predmeti. Na tihožitjih so lahko naslikane cvetlice, sadeži, mrtve živali, pa tudi glasbeni in znanstveni instrumenti.

Čeprav na prvi pogled ni očitno, tihožitja pogosto nosijo skrivni pomen o minljivosti življenja. O tem nam spregovorijo predmeti na slikah.

Lahko tudi na tem glasbenem tihožitju razberemo takšno sporočilo?

Ob pozornem ogledovanju opazimo, da se na glasbilih nabira prah. Na lutnji desno spodaj v plasti prahu vidimo sveže sledi, kot bi se nekdo pravkar sprehodil mimo in se je dotaknil. Četudi so nekoč instrumenti lepo igrali, zdaj ležijo zapuščeni in zaprašeni.

V kovinski vazi z ročaji v obliki kače je razvrščeno cvetje: tulipani, vrtnice, lilije različnih vrst, slak ... Poleg cvetlic je slikar naslikal tudi žuželke, ki obletavajo šopek: metulje, dva kačja pastirja, muho, ki sedi na beli liliji ter pajka, ki se po tanki nitki spušča navzdol.

Tudi cvetlična tihožitja pogosto skrivajo sporočila o minljivosti. Oveneले cvetlice nas opominjajo, da sta lepota, mladost in življenje kratkotrajna in da se tudi ljudje staramo in sčasoma uvenemo.

Upodobitvi vsakodnevnih opravil in dogodkov pravimo žanr. Ti dve sliki predstavljata nekdanjo tržnico; na pultu in ob njem je zloženo polno sadja in zelenjave, od grozdja, češenj, hrušk, fig, buč, cvetače, zelja, kumaric, špargljev ...

Na zgornji sliki gosposki par v spremstvu črnega služabnika in psička izbira sadeže, ki jih ponuja v nakup prodajalka, na sliki levo pa kupuje dama melono od dveh prodajalcev. Stavbe v ozadju so tipične za flamsko deželo. Slike s tovrstnimi prizori so nekoč pogosto krasile obednice oziroma jedilnice.

Tihožitja nam lahko veliko povedo o prehranskih navadah in načinu življenja takratnega časa.

Tukaj denimo vidimo ribe različnih vrst (losos, slaniki), ki so skupaj z rakovico, vrečko, polno črnih oliv, s čebulami in orehi brez posebnega reda razpostavljene ob dveh pletenkah in priboru. Tihožitje kaže prizor iz vsakdanjega življenja, po vrsti jedi in po načinu, kako so pripravljene (recimo vrečka z olivami), pa lahko sklepamo, da gre za hrano, ki je bila namenjena revežem oziroma ljudem najnižjih družbenih plasti.

Pred nami je strašen prizor: bojujejo se medvedi in lovski psi. Kaj menite, kdo zmaga? Umetnine s takšnimi lovskimi motivi so nekoč krasile sobane in lovske salone v gradovih, da so se graščaki lahko pohvalili s svojimi podvigi.

Za slikarje, ki so se posvetili prav živalskim motivom, se je uveljavil izraz animalisti (iz angleške besede "animal", ki pomeni žival).

Ali v tem prepletu živalskih teles lahko preštejete, koliko je psov in koliko medvedov?

Vladarica Marija Terezija je na svojem celopostavnem portretu predstavljena v razkošnih, z zlatimi nitmi izvezenih oblačilih. Ogrnjena je z dragocenim krznenim plaščem. Njen pas stiska moder kos oblačila, ki mu pravimo steznik. Ta je poskrbel, da so bili pasovi žensk ozki, kakor je bilo takrat moderno. Na rdeči blazini so položene krone in kraljevsko žezlo; to so simboli njene vladarske moči.

Ob nastanku portreta Marija Terezija še ni imela niti trideset let. Sivo napudrani lasje in porcelanasto bela polt sta bili modni muhi baročnega časa in ne znak njene starosti.

Na slikah pa niso vedno predstavljeni le vladarji ali plemstvo, temveč tudi predstavniki nižjih slojev. Prestar je oblečen v strgana kmečka oblačila, v desnici pa drži presto, ki jo lahko razumemo tudi kot prisposodbo enega od petih človeških čutov - okusa.

Okoli te slike se je spletla prava detektivska zgodba; ne samo, da je bila umetnina izgubljena in po dolgem času ponovno najdena, temveč so na njej nastale tudi skrivnostne poškodbe, povzročene s strelnim orožjem. [Več o tem lahko izveš v videoposnetku.](#)

Tudi številnim drugim umetninam ni bilo prizaneseno in imajo burno “življenjsko zgodbo”. Včasih so se ohranile zgolj po srečnem naključju.

Sliki na levi sta bili denimo nekoč vratca gostilniške peči, slika na desni pa je v kuhinji dvorca služila kot loputa za uravnavanje dima.

Tudi Robbov vodnjak, ki danes stoji v avli Narodne galerije, ima živahno zgodovino. Ko je kipar Francesco Robba podpisal pogodbo z mestnim magistratom za nov vodnjak pred ljubljanskim rotovžem, se je vse zarotilo proti njemu. Podpisal je namreč, koliko bo za izvršeno delo dobil in v kolikem času bo vodnjak dokončal. Klesal je, načrtoval, računal, se trudil, vendar je šlo vse narobe. Zamujal je roke, prekoračeval vsoto, porabil ves denar, ki ga je prejel vnaprej ... Da bi bila mera polna, pa je potonila še ladja, ki je iz Italije peljala velik kos marmorja, namenjenega za kipe. Do leta 1751 je bil vodnjak le dokončan in danes "Vodnjak treh kranjskih rek" štejemo za eno največjih baročnih mojstrov in na naših tleh.

Slikovno gradivo:

Stran 1: Izrez slike - Martin van Meytens ml., Cesarica Marija Terezija, (po 1742)

Stran 2: Izrez slike - Hans Georg Geiger von Geigerfeld, Sv. Jurij v boju z zmajem, (ok. 1641)

Stran 4: Cerkev Matere Božje na Sladki Gori

Stran 5: Valentin Metzinger, Poveličanje sv. Frančiška Saleškega, 1753

Stran 6: Izris slike - Fortunat Bergant, Marija Ana baronica Erberg, (kmalu po 1761)

Stran 7: Hans Georg Geiger von Geigerfeld, Sv. Jurij v boju z zmajem, (ok. 1641)

Stran 8: Anton Cebej, Sv. Florijan, okoli 1765

Stran 9: Luca Giordano, Priklenjeni Prometej, (ok. 1666)

Stran 10: Joannes Almenak, Kvartopirci II, (ok. 1660)

Stran 11: Pieter Mulier, Nevihta na morju

Stran 12: Bartolomeo Bettera, Glasbila in nebesni globus, (2. pol. 17. stol.)

Stran 13: Neznani avtor, lombardska šola (?), Vaza s cvetjem, (1. četrtina 17. stol.)

Stran 14: Neznani avtor, antwerpenska šola, Gosposki par na trgu in Dama na trgu, (ok. 1650)

Stran 15: Jacob van Kerckhoven, Ribe, pletenki, čebula in orehi

Stran 16: Carl Ruthart, Boj medvedov in lovskih psov, 1667

Stran 17: Martin van Meytens ml., Cesarica Marija Terezija, (po 1742)

Stran 18: Fortunat Bergant, Prestar, 1761

Stran 19: Martin Johann Schmidt, Diana in Akteon in Kazen Danaid, 1785 in Valentin Metzinger, Leopold grof Lamberg, 1746

Stran 20: Francesco Robba, Robbov vodnjak / Vodnjak treh kranjskih rek, 1751